

Europejskie wartości w działaniu

List przewodni

Wartości są niewidzialne jak wiatr. O obecności wiatru dowiadujesz się dzięki drżeniu liści, a o istnieniu wartości zdajemy sobie sprawę dzięki czynom innych.

Éva Ancsel

Dlaczego TEVIP?

Projekt TEVIP ma na celu promocję otwartego i pokojowego społeczeństwa europejskiego. W odróżnieniu od dotychczasowych podejść do zjednoczenia Europy w TEVIP skupiamy uwagę na wartościach regulujących zachowania jednostek i całego społeczeństwa. Niemieckie, polskie oraz włoskie organizacje przyglądają się temu aspektowi, rzadko pojawiającemu się w debatach politycznych czy działaniach edukacyjnych kierowanych do młodych ludzi.

Kluczowe dla zrozumienia złożonych, czasem sprzecznych ze sobą współczesnych zjawisk na poziomie lokalnym i europejskim jest uczenie się i rozmowa o wartościach, w szczególności o wartościach europejskich¹

Dyskusowanie o wartościach może prowadzić do wzajemnego usłyszenia się i zrozumienia się, do dialogu oraz do uruchomienia myślenia krytycznego.

W konsekwencji może to pomóc tworzyć społeczeństwo, w którym różnorodność jest spoiwem, a nie przyczyną polaryzacji i konfliktów.

¹ Unia opiera się na wartościach poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, jak również poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Wartości te są wspólne Państwom Członkowskim w społeczeństwie opartym na pluralizmie, niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz na równości kobiet i mężczyzn.

Wartości europejskie stanowią istotne narzędzie do budowania bardziej sprawiedliwego i pokojowego społeczeństwa, w którym szanujące się prawa człowieka i jego godność.

Po co list przewodni?

W dokumencie tym zbieramy i upowszechniamy główne myśli i refleksje, które pojawiły się w trakcie pierwszych spotkań w Projekcie. Chcemy, by jego czytelnicy - lokalni i europejscy prawodawcy, aktywiści, edukatorzy, nauczyciele i trenerzy - czerpali z niego inspirację do własnych rozmyślań na poziomie politycznym, społecznym czy edukacyjnym. Mamy nadzieję, że poprzez wyrażone w nim stanowisko uda nam się przyczynić do głębszego zrozumienia znaczenia wartości dla funkcjonowania społeczeństwa i w życiu osobistym każdego z nas.

Obecny kontekst: współczesna Europa

Współczesna Europa jest bardzo złożoną rzeczywistością, którą trudno jest odczytać i zrozumieć tak młodym ludziom, jak i dorosłym. Pojawia się wiele trudnych, często nieoczekiwanych sytuacji i zjawisk, które pozostawiają nas z gorzką wizją teraźniejszości i niewielką nadzieją na lepszą przyszłość. Pośród tych niepokoїв rysują się też nowe scenariusze i paradygmaty, przywracające zaufanie i spokój.

Obecnie panuje tendencja skupiania się głównie na słabościach, problemach i zagrożeniach w Europie, przy jednoczesnym przedstawianiu fragmentarycznej, i tym samym w jakimś stopniu przekłamanej rzeczywistości.

W projekcie TEVIP jako cel wyznaczyliśmy sobie działanie na rzecz prezentacji pozytywnego, wieloaspektowego i złożonego świata opartego o wartości. Naszym zdaniem, pozytywne podejście do współczesnych, także tych najtrudniejszych sytuacji nie jest metodą na ukrywanie problemów, a pierwszym prawdziwym krokiem w stronę ich rozwiązania.

Dlaczego w projekcie TEVIP skupiamy się na promowaniu wartości europejskich?

- Zdajemy sobie sprawę, że wzrost liczby eurosceptycznych, antydemokratycznych i populistycznych partii oraz organizacji stanowi zagrożenie zarówno dla poziomu zaufania obywateli w europejski projekt, jak i utrzymania liberalnych i demokratycznych systemów. Jeśli jednak spojrzymy ponad rozłamami, wyłania się nam kilka ruchów, zrzeszeń i jednostek (nie tylko „protestujących”), które wciąż wierzą w demokrację i integrację europejską i o nie zabiegają. Stojące za nimi inicjatywy promują wiarygodne rozwiązania polityczne na poziomie lokalnym, krajowym i europejskim.
- Wyczuwamy silną kulturę i retorykę strachu – przed nieznanym, przed innym, przed przyszłością, co przyczynia się do narastającego uczucia niepewności i niepokoju w społeczeństwach. Z jednej strony strach ten jest często odpowiedzią na niespotykane do tej pory tempo i wielość zmian, których doświadczamy. Z drugiej strony strach jest wykorzystywany przez polityków, partie i różne ruchy społeczne w celu manipulowania opinią publiczną. Równoległe do tych zjawisk pojawiają się ludzie, którzy decydują się na wprowadzanie kultury spotkań, bliskości, dialogu i akceptacji (np. młodzi ludzie zaangażowani w wolontariat, pracownicy młodzieżowi oraz edukatorzy każdego

dnia zabiegają o prawo do studiowania dla tych, którzy wywodzą się ze środowisk o trudniejszych warunkach społecznych i ekonomicznych). Prowadzone są też rozmaite kampanie mające zwrócić uwagę na ten problem.

- Naszym zdaniem decyzje polityczne często podejmowane są poprzez „głośną mniejszość”, która z różnych powodów zdominowała dyskurs demokratyczny poprzez autorytarną retorykę wykluczenia i agresywne ideologie. Niebezpośrednio doprowadziło to do zwiększenia się przypadków ekstremizmu i przemocy. Wciąż jednak istnieje „milcząca większość” ludzi, którzy nie godzą się na kulturę przemocy i którzy codziennie w swoich rodzinach, grupach rówieśniczych, miejscach edukacji lub pracy zachowują się w sposób rozwijający relacje, z szacunkiem i empatią. Na całym świecie przez ostatnie kilka lat prowadzone były kampanie przeciwko wszelkim formom przemocy (psychologicznej, fizycznej i werbalnej), które doczekały się zaangażowania tysięcy zwolenników. W projekcie TEVIP chcemy oddać głos tej „milczącej większości” i zapewnić młodym ludziom bezpieczną przestrzeń, w której mogą rozwijać swoje umiejętności i postawy obywatelskie.

Partnerstwo zbudowane wokół TEVIP przygląda się różnym aspektom funkcjonowania społeczeństw, tworzy przestrzeń do dyskusji o różnicach w sposób nie pogłębiający polaryzację poglądów. W przeciwieństwie do dominujących w dyskursie publicznym tendencji podkreślamy znaczenie otwartości i dialogu.

Naszym zdaniem, chowanie się za własnymi poglądami i stanowiskami, niezależnie od ich słuszności, jest bezużyteczne i utrwała zamykanie się, podkreśla różnice, polaryzuje opinie i ruchy, które często walczą w imię tych samych wartości. Tylko otwarcie się na innych oraz słuchanie się może prowadzić do dialogu, wzajemnego zrozumienia, krytycznego odbioru różnych treści i – docelowo - do budowania społeczeństwa, w którym różnorodność staje się spoiwem społeczności a nie elementem polaryzacji i konfliktu.

Czemu już dziś należy pracować nad wartościami europejskimi – TEVIP oraz stanowiskami i poglądami młodych ludzi

Świadomi niepokojących trendów i rozłamów we współczesnej Europie uważamy, że niezbędne są zdecydowane działania prowadzące do otwartej i wspólnej refleksji nad wartościami.

Zachowywanie się zgodnie z wartościami oznacza bycie świadomym zasad, których należy przestrzegać oraz tego, gdzie znajdują się granice, których nie można przekroczyć, aby nie naruszyć praw, wartości i wolności innych.

Zachowywanie się zgodnie z wartościami oznacza tworzenie relacji i powiązań, a nie tworzenie różnic i podziałów.

Zachowywanie się zgodnie z wartościami oznacza tworzenie wspólnoty.

Przekonanie o konieczności rozmowy z młodymi ludźmi o wartościach bierzemy z wyników badań przeprowadzonych w pierwszych miesiącach Projektu. Młodzi ludzie wyraźnie podkreślali w nich, jak istotna jest osobista i grupowa refleksja nad

wartościami oraz konkretne działania idące za tą refleksją, aby skutecznie zapobiegać konfliktom, promować wzajemny szacunek i akceptację oraz umacniać tożsamość europejską.

Zdajemy sobie sprawę z tego, że współczesne europejskie społeczeństwa muszą radzić sobie z pewnego rodzaju dezorientacją w tym obszarze. Czasami wartości nie są dogłębnie zrozumiane, czasem są traktowane jako gwarantowane. Dodatkowo często podlegają tendencyjnej przebudowie poprzez modyfikację lub częściową prezentację danych, wiadomości i kontekstów. Osoby u władzy wykorzystują wartości, aby wpływać na cele, zainteresowania i/lub orientacje moralne społeczeństwa lub jego części. Wartości mogą być zniekształcane, odczytywane przez różne pryzmaty i perspektywy oraz różnorodnie interpretowane. Jednym z problemów powodującym niezrozumienie i dezorientację jest także brak wiedzy o historii jednoczenia się Europy i jej historycznych fundamentach etycznych, społecznych i politycznych.

Aby dobrze zrozumieć palącą kwestię dyskusji o wartościach europejskich warto jeszcze zwrócić uwagę na trzy aspekty:

- **Problemy związane z definicją znaczeń.** Bez wspólnego zbioru znaczeń łatwo dochodzi do nieporozumień społecznych: *Czy wartości mają to samo znaczenie dla wszystkich, czy otrzymują inne znaczenie?*
- **Problemy związane z działaniem.** Czasami pojawia się niespójność pomiędzy zasadami a postępowaniem. Nawet gdy znaczenie jest wspólne, zachowanie może być sprzeczne z zasadami: *Czy może istnieć dychotomia między zasadami a postępowaniem?*
- **Problemy związane z manipulacją.** Często zaobserwować można tendencyjne opracowanie wartości europejskich, które są przytaczane i wykorzystywane, aby uzasadnić działania, które uderzają w te wartości.

Obecne wyzwania dla edukatorów, pracowników młodzieżowych oraz trenerów

Codziennie mierzymy się w życiu z wieloma nowymi wyzwaniami. W projekcie TEVIP zdiagnozowaliśmy priorytetowe wyzwania stojące przed młodymi ludźmi i osobami, które aktywnie pracują z młodzieżą (pracownicy młodzieżowi, nauczyciele, trenerzy).

Wyzwania dla młodych ludzi:

- Docieranie do źródeł problemów oraz rozwój myślenia krytycznego.
- Przeżywanie relacji i emocji, które pozwoliłyby nam pokonać wiele podziałów, zmniejszyć strach i wyjść naprzeciw różnorodności z ciekawością i zainteresowaniem.
- Identyfikowanie wiarygodnych źródeł informacji w gąszczu tych, którymi zasypują nas różnorodne media.

- Pielęgnowanie wartości jako narzędzia do nieustannego eksplorowania świata, w celu wzajemnego zrozumienia w wielokulturowym społeczeństwie.
- Postrzeganie niestabilności, niepewności, tego co nieznanne i inne jako szansy a nie ograniczenia.

Wyzwania dla edukatorów, pracowników młodzieżowych, nauczycieli i trenerów:

- Dotarcie do młodych ludzi i motywowanie ich, szukanie wspólnego języka do budowania relacji.
- Pokonanie nieufności wobec zmian.
- Pielęgnowanie wartości rozumianych jako narzędzia do dokonywania wyborów i podejmowania decyzji.
- Umiejętność przedstawienia wydarzeń bieżących w klarowny i krytyczny sposób.

Jak przełożyć wartości europejskie na praktykę – propozycje TEVIP

Jak pokonać te wyzwania? Co pomoże odpowiedzieć na złożoność współczesnego społeczeństwa i świata?

- 1) Zbudowanie narracji, która połączy nas jako Europejczyków w sposób dialogowy.** Ta narracja nie może być oparta o wspólne języki, wydarzenia historyczne, cechy kulturowe lub tożsamość religijną, ponieważ podlegają one różnym interpretacjom. Tylko fakt, że wszyscy uznajemy pewne wartości i chcemy otworzyć się na dialog może być punktem wyjścia do kształtowania wspólnej tożsamości europejskiej, która nie tyle zastąpi, co uzupełni różnorodne tożsamości każdego z nas.
- 2) Przewyciężenie ekskluzywnych interpretacji wartości europejskich.** Fakt, że wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej podzielają wybrane wartości nadaje pojedynczym stronom wymiar europejski. Jednak te wartości muszą posiadać cechy inkluzywności, a nie ekskluzywności (definiowane jako: kto jest NASZ, a kto OBCY).
- 3) Stworzenie otwartej przestrzeni do debaty i uczenia się.** Musimy zaakceptować to, że są różne sposoby interpretacji i wdrażania wartości europejskich. Wychodząc od wspólnej ogólnej idei wartości musimy otworzyć umysł, zaangażować się w respektowanie wzajemnych poglądów i chcieć stworzyć wspólny grunt - źródło dla samorozwoju i uczenia się.
- 4) Wspieranie rozwoju krytycznego myślenia.** W edukacji formalnej i nieformalnej musimy brać pod uwagę nie tylko poznawanie treści, co rozwijanie kluczowych kompetencji obywatelskich, które są niezbędne do życia w złożonym i wielokulturowym społeczeństwie oraz do zapewnienia swobodnego rozwoju własnej tożsamości.
- 5) Wykorzystanie interaktywnych metod promujących otwartą debatę.** Różnorodne metody dyskusji, debatowania i rozmawiania są odpowiednim

narzędziem do podnoszenia świadomości na wybrane tematy oraz do rozwijania empatii wobec drugiej strony.

Bezpośrednim wkładem projektu TEVIP w reagowanie na złożoność współczesnych realiów i w budowanie pokojowego i inkluzyjnego społeczeństwa jest promowanie nowych metod i narzędzi edukacyjnych, skoncentrowanych na upowszechnianiu wartości europejskich.

Aktywności edukacyjne przygotowane i promowane w ramach Projektu przetestowane przez młodzież i dorosłych i będą zebrane w podręcznik. Mogą być inspiracją dla tych, którzy pracują z młodzieżą (w szkole i poza nią) oraz źródłem praktycznych narzędzi edukacyjnych. Pozwalają na:

- reagowanie na złożoność świata poprzez metody dyskusji, dialogu, wzajemnego uczenia się
- tworzenie przestrzeni do spotkania bez polaryzowania opinii
- tworzenie inkluzyjnych narracji.

Dzięki tym nowym narzędziom i materiałom TEVIP dąży do zbudowania środowiska wzajemnego szacunku, uczciwości i autentyczności. Środowiska, w którym różnice są postrzegane konstruktywnie i eksplorowane przez pryzmat wartości, które charakteryzują nasze działania.

Tylko dzięki reflektowaniu wartości europejskich i próbom ich przenoszenia na codzienne działania możliwe będzie: rozwinięcie umiejętności myślenia krytycznego, stworzenie przestrzeni do dialogu i umożliwienie różnym ludziom wysłuchanie się wzajemne, także wtedy, gdy rozpoczynają dialog po przeciwnych stronach barykady.

Wartości są podstawowymi czynnikami motywującymi nasze czyny. Jeżeli chcemy dążyć do pozytywnej zmiany w naszej społeczności musimy w pierwszej kolejności nauczyć się języka zmiany. Język ten jest reprezentowany przez te same wartości, które wskazujemy jako narzędzia do wzajemnego zrozumienia.